

офіційного опонента Сегеди Сергія Андрійовича
на дисертаційну роботу Нижник Ірини Олегівни на тему
«Захист продовольчих інтересів населення України в умовах глобалізації»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Розвиток людини, а також її структурних складових ресурсного потенціалу, в значній мірі визначається продовольчим забезпеченням та повинні задовольняти фізіологічні потреби організму у якісних продуктах харчування згідно науково-обґрунтованих норм, видовою структурою, асортиментом, енергетичною й іншими якісними характеристиками, які необхідні для нормальної життєдіяльності людини. При цьому всі продукти харчування й товари повсякденного вжитку, вироблені із сільськогосподарської сировини, а також навколишнє природне середовище мають бути екологічно безпечними для здоров'я.

Продовольчі інтереси населення є важливою складовою національної безпеки будь-якої країни і повинні гарантувати добробут наявного населення, забезпечувати життєдіяльність суспільства. Продовольча безпека є важливою складовою національної безпеки будь-якої країни. Вона повинна гарантувати добробут наявного населення, забезпечувати життєдіяльність суспільства. Таким чином, продовольча безпека крім виробництва якісної продукції має передбачати і фінансову здатність придбати потрібні продукти за адекватними цінами, що відповідають встановленому рівню доходів громадян. Це потребує постійного аналізу й науково-теоретичного обґрунтування. Важливість забезпечення потреб населення в продовольстві зумовлює постійну увагу до цього питання з боку держави, науки і виробництва, а також вивчення світових тенденцій і особливостей вирішення продовольчих інтересів громадян в різних країнах світу. Відповідно все це вимагає теоретико-методичного обґрунтування формування системи інструментів державного регулювання економіки, що

покликані забезпечити захист продовольчих інтересів населення України в умовах зростання відкритості національної економіки. У зв'язку з зазначеним обрана І.О. Нижник тема дисертаційного дослідження є своєчасною та актуальною.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва за темою «Теоретико-методологічні та прикладні засади соціально-економічного розвитку аграрної сфери економіки України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U003210) та теми наукових досліджень кафедри економіки Уманського національного університету садівництва «Розробка теоретико-методологічних засад сталого розвитку національної економіки в умовах євроінтеграційних процесів», у межах яких дисертанткою запропоновано та обґрунтовано систему заходів державного регулювання економіки, що мають на меті забезпечити захист продовольчих інтересів громадян країни в умовах глобалізації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Наведені у дисертаційній роботі основні положення, висновки і рекомендації є достатньою мірою обґрунтованими. Для цього здобувачкою використано широкий спектр інструментарію та методів. Поставлені наукові задачі вирішувалися за допомогою комплексу загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Вирішення поставлених в дисертаційній роботі завдань здійснювалось з позицій системного підходу і використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: монографічний – при дослідженні поглядів науковців щодо трактування категорії «економічний інтерес»; діалектичний – для формулювання категорії «продовольчий інтерес»; аналіз та синтез – при визначенні чинників виробничих і ресурсних змін у продовольчому забезпеченні населення країни; ряди динаміки і середні величини – при дослідженні стану задоволення продовольчих потреб населення, з'ясування динаміки та причин зростання споживчих цін на продовольчому ринку;

табличний і графічний – для наочного відображення результатів дослідження; кореляційно-регресійний – для виявлення тісноти зв'язку між результативними та факторними ознаками, економетричне моделювання – для виявлення ваги кожного фактора, що обумовлює мінливість функції; балансовий – при дослідженні сезонних коливань споживчих цін та факторів, що їх обумовлюють, а також для удосконалення методики визначення продовольчого самозабезпечення; перевірки і оцінки – при обґрунтуванні доцільності переорієнтації експорту зерна на виробництво свинини; бенчмаркінг – при пошуку, вивченні і впровадженні кращих практик у регулюванні продовольчих ринків та реалізації програм продовольчої допомоги.

Структура дисертаційної роботи визначається її метою і спрямована на комплексне вирішення логічно взаємопов'язаних завдань. Кількість та перелік завдань є цілком достатніми для досягнення мети. Розв'язання кожного поставленого завдання має науковий результат різного ступеня новизни.

Ступінь обґрунтованості отриманих автором наукових результатів підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних наукових праць знаних вітчизняних й зарубіжних учених, використанням значного обсягу статистичної інформації, адекватним застосуванням математичних методів, достатньою апробацією та впровадженням результатів дослідження у діяльність органів державного управління та конкретних підприємств аграрного сектору.

Наукова новизна положень і результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист

У результаті вирішення поставлених в дисертаційній роботі завдань автором отримано ряд наукових положень і висновків, які містять наукову новизну:

На захист автором представлено такі наукові результати, які містять науково новизну:

- запропоновано авторське визначення категорії «продовольчий інтерес», що є мотивом індивіда або групи індивідів задовольнити власну потребу в

безпечній якійсній їжі, що необхідна для повноцінної життєдіяльності шляхом ринкового обміну, самозабезпечення або допомоги;

- удосконалено теоретико-методичний підхід щодо розуміння сутності природи об'єктивних та суб'єктивних суперечностей продовольчих інтересів всіх суб'єктів продовольчого ринку, що дозволяє більш конкретно виокремлювати деструктивні фактори, які порушують еквілібріум продовольчого ринку, та застосовувати ефективні механізми їх нейтралізації;

- уточнено причини інфляційних процесів на національному продовольчому ринку, які обумовлені сезонними дефіцитами і в результаті визначають річне зростання споживчих цін;

- доповнено теоретико-методичні засади державної аграрної політики як інструменту підтримки розвитку галузі свинарства та спеціалізованого кормовиробництва, що ґрунтуються на визначенні та порівнянні втрат доданої вартості від експорту зерна та імпорту м'яса свиней;

- уточнено зміст поняття «надмірний експорт», під яким варто розуміти такі обсяги реалізації вітчизняної продукції, які формують або збільшують дефіцит продовольства на внутрішньому ринку, що дає підстави створити правові підстави для введення експортних мит на той обсяг продукції, який перевищує визначену квоту;

- уточнено характер порушення балансу інтересів головних стейкхолдерів національного продовольчого ринку – внаслідок недосконалої конкуренції, виробники та продавці продовольства отримують додатковий дохід за рахунок домогосподарств – споживачів продовольства, що означає необхідність посилення антимонопольних заходів;

- набула подальшого розвитку методика визначення рівня продовольчого самозабезпечення, що базується на врахуванні експорту та залишків продовольства на кінець року до загального обсягу ресурсів внутрішнього походження, як статті втрат продовольчого ресурсу;

- запропоновані та обґрунтовані програми продовольчої допомоги малозабезпеченим громадянам країни, чий сукупний дохід не перевищує 130% межі бідності (прожиткового мінімуму), що забезпечить захист продовольчих

інтересів найбільш вразливих верст населення та мультиплікативне зростання реального ВВП.

Значимість результатів дослідження для науки та практики, рекомендації щодо їх використання

Наукове значення результатів дисертаційної роботи Нижник І.О. полягає у розробці та обґрунтуванні теоретичних, методичних та практичних засад формування системи взаємопов'язаних управлінських заходів, спрямованих на захист продовольчих інтересів населення України в умовах глобалізації.

Практична цінність результатів роботи полягає у вдосконаленні інструментарію методичних підходів і пропозицій щодо підвищення рівня захисту продовольчих інтересів населення України в умовах зростання відкритості економіки. Конкретні рекомендації використані Департаментом агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації у частині використання методики розрахунку рівня продовольчого самозабезпечення та обґрунтування доцільності спрямування частини експортного зерна на виробництво м'яса свиней у обсягах його імпорту (довідка № 01-20/1130 від 24.09.2019р.). Запропоновані автором практичні рекомендації щодо надання продовольчої допомоги через спеціальні програми та пропозиції по проведенню експерименту із надання продовольчої допомоги малозабезпеченим українським громадянам через програму продовольчих карток були схвалені Управлінням праці та соціального захисту населення Уманської райдержадміністрації (довідка № 03-48/2315 від 14.11.2019 р.).

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Дисертаційна робота є результатом особистого наукового пошуку здобувачки. Наукові ідеї, запропоновані рекомендації і обґрунтовані висновки здобуті автором особисто. Із опублікованих у співавторстві наукових здобутків використано лише ті положення, що виникли в результаті власних авторських розробок.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 17 наукових працях, 8 з яких розкривають основний зміст дисертації, зокрема одна стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу (Республіка Польща), з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувачки, 1 стаття – у виданні, що цитується у міжнародних науко-метричних базах Scopus і Web of Science, 6 статей – у наукових фахових виданнях України, які зареєстровані у міжнародних науко-метричних базах, 9 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Відповідність дисертації чинним вимогам, відсутність порушення академічної доброчесності

Дисертація має традиційну структуру, складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки, у тому числі основного тексту – 159 сторінок. Робота містить 41 таблицю, 35 рисунків, 16 додатків. Список використаних джерел налічує 218 найменувань на 25 сторінках, з яких 178 кирилицею та 40 латиницею. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності.

За своїм обсягом, структурою, повнотою викладення результатів дослідження та оформлення дисертаційна робота відповідає вимогам чинного Наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

У дисертаційній роботі не виявлено порушень академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень та інформаційні джерела.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Попри загальну позитивну оцінку роботи щодо окремих її положень, відзначаємо наявність ряду дискусійних положень і зауважень до дисертації:

1. На с.64 зазначено, що одним із важливих показників оцінки захищеності продовольчих інтересів населення країни є кількість населення із гострими і хронічними захворюваннями, спричиненими вживанням небезпечних та/або неякісних продуктів харчування. На нашу думку, автору доцільно було б запропонувати методика оцінки впливу саме вказаних факторів (споживання неякісних продуктів харчування) на рівень поширення хронічних і гострих захворювань. Також варто було б виявити щільність та напрям зв'язку, а також вагу впливу кожного фактору.

2. Автор в дисертації наводить частку витрат населення на продовольство (рис. 2.1, с.69) і частку витрат населення на їжу і безалкогольні напої (рис. 2.2, с.71) у структурі сукупних витрат домогосподарств. З тексту роботи не зовсім зрозуміло чим ці показники відрізняються один від одного.

3. У п.2.1 роботи (с.68) зазначено, що одним із якісних показників рівня захисту продовольчих інтересів громадян країни є продовольча незалежність за окремим продуктом. Проте в тексті дисертації не наведено існуючу чи пропоновану методика визначення даного індикатора, а також його досягнутий рівень в країні.

4. У дисертаційній роботі (с.80-81) автор пропонує за допомогою кореляційно-регресійного аналізу визначити тісноту та напрям зв'язку між впливом п'яти факторів на частку витрат на продукти харчування в структурі сукупних витрат домогосподарств. На нашу думку, фактори x_4 (загальна сума призначених субсидій) і x_5 (надання державної соціальної допомоги) є складовими фактору x_3 – сукупні ресурси домогосподарств і, відповідно, можуть дещо спотворювати кінцеві результати. Крім того, на нашу думку, до моделі варто було б включити фактор імпорту продовольчих товарів як джерела задоволення попиту на продукти харчування, а також визначити вплив і питому вагу даного фактора.

5. В роботі (с.86) автор стверджує, що однією з причин відсутності тісного зв'язку між зміною розміру реального ВВП на душу населення та реальною заробітною платою є несправедливий розподіл національного доходу. Погоджуючись з автором варто зазначити, що дане твердження в дисертації не

достатньо аргументоване.

6. В роботі (с.92) автор наводить частку витрат на оплату праці в структурі операційних витрат промислових підприємств України. Досліджуючи даний показник варто було б порівняти його з країнами ЄС та світу.

7. Автор обґрунтовуючи цікаву методику розрахунку квоти безмитного експорту певного виду продовольства (с.156) пропонує обмежити експорт дефіцитних видів продовольства продукції шляхом запровадження експортних мит. З одного боку даний механізм є логічним. З іншого боку – дискусійним, оскільки експортне мито є податком на виробництво. Теж стосується і обмеження експорту тієї частини зерна, що могла б бути використана на корм тваринам, зокрема в свинарстві.

8. В дисертації в якості нормативних документів, що визначали б правила зовнішньої торгівлі та порядок нарахування й стягнення експортного мита, пропонується «Меморандум про взаєморозуміння ...». На нашу думку дана пропозиція попри позитивні наміри автора матиме лише декларативну силу, а не юридичну.

9. Окремі таблиці в роботі містять статистичну інформацію без достатнього аналізу. Також має місце некоректні переноси таблиць по тексту (табл. 2.14 і табл. 2.19).

Висловлені зауваження та зазначені недоліки можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії під час захисту дисертації та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому.

Загальний висновок

Дисертаційну роботу Нижник І.О. на тему: *«Захист продовольчих інтересів населення України в умовах глобалізації»* слід визнати завершеним науковим дослідженням, кваліфікаційною науковою працею, що виконана на високому науковому рівні.

Дисертація за змістом відповідає спеціальності 051 Економіка. Тему дисертаційного дослідження цілком розкрито, поставленої мети досягнуто у процесі комплексного вирішення взаємопов'язаних наукових завдань,

результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

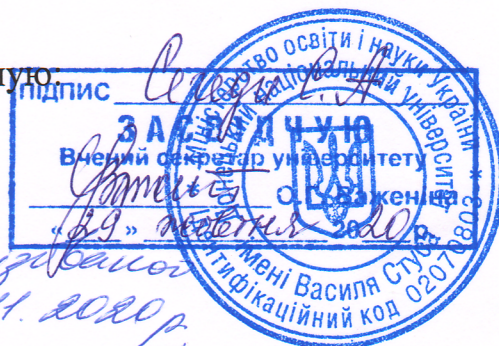
Дисертаційна робота «Захист продовольчих інтересів населення України в умовах глобалізації» за своїм змістом відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12 Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р., а її автор – Нижник Ірина Олегівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Опонент

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
економічних відносин
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
29 жовтня 2020 року

С. А. Сегеда

Підпис Сегеди С.А. засвідчую.

*Відгук офіційного опонента
Сегеди С.А. надійшов до спеціалізованої
вченої ради ДР 74.844.004 04.11.2020р.
Голова спеціалізованої вченої ради ДР 74.844.004
Ю.О. Кесерчук*